

1. TOPRAK ANA

Toprak; hava ve su gibi, canlıların yaşaması için vazgeçilmez unsurlardan biridir.

Toprak, yalnızca bitki örtüsünün beslediği ana kaynak gibi algılansa da insanlar ve hayvanlar için de hayat kaynağıdır. Hem bizi beslediği, hem de bize vatan (yurt) olduğu için kutsal kabul edilerek “**Toprak Ana**” diye nitelendirilmiştir. İster dağlara gidin, ister ovalara ya da kırlara, çevrenizdeki en hakim görüntü adeta her şeyi bağrına basan topraklar olacaktır.

Toprak, tüm canlılar için yaşam kaynağı demiştik. Evet, tüm canlılar dolaylı ya da doğrudan topraktan beslenirler. Ülkemizde ekilecek arazilerin genişliği ve dört mevsimin yaşanması sonucu ortaya çıkan ürün çeşitliliği nedeniyle nüfusun önemli bir kısmı geçimini tarım ve hayvancılıktan sağlamaktadır. Türkiye’de topraklardan yararlanma oranları aşağıdaki gibidir:

Ülkemizde tarımı ve üreticiyi desteklemek ve geliştirmek amacıyla bazı projeler uygulamaya konulmuştur; doğrudan gelir desteği, yem bitkileri üretim desteği, kırsal kalkınma yatırım desteği vb. gibi...

Özellikle cumhuriyetin ilanından sonra ülkemizde bazı kuruluşlarla tarım desteklenmiştir. Bunlar;

1. Tarım Kredi Kooperatifleri (TKK): Modern kooperatifleşme anlayışı cumhuriyetin ilk yıllarında gerçekleştirilmiştir. Bu kuruluş, çiftçilerin üretimlerini düzenlemek, artırmak için ucuz üretim kredisi temin etmek; alet ve makine temini ile ortaklarını zararlı kredi yollarına başvurmaktan alıkoymak ve böylece yurt içi - yurt dışı rekabet gücünü geliştirmek amacı ile kurulmuştur.

2. GAP İdaresi Başkanlığı: Güneydoğu Anadolu Bölgesi, tarihte medeniyetin beşiği olarak bilinmektedir. Tarih boyunca Anadolu ve Mezopotamya toprak-

ları arasında geçiş sağlayan bir köprü olmuştur. Türkiye’nin iki önemli akarsuyu olan Fırat ve Dicle buradan geçmektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi Türkiye’nin diğer bölgelerine göre daha az yağış almaktadır. Bu nedenle öncelikle bölgenin çok zengin iki su kaynağı olan Fırat ve Dicle nehirleri sularının, sulama ve enerji üretimi amacıyla değerlendirilmesi; ikinci olarak da bu iki nehrin düzensiz akışının dizginlenmesi amacıyla bu proje hayata geçirilmiştir. Bununla birlikte o bölgede yetiştirilen tarım ürünü çeşidinde artış olmuştur. Mesela; bu projeden sonra Güneydoğu Anadolu’da pamuk yetiştirilmeye başlanmıştır.

3. Devlet Su İşleri Müdürlüğü: Yurdun boşa akıp giden su servetinden elektrik elde edilmesi için yapılan çalışmalar doğrultusunda kurulmuştur (1954). Bunun sonucunda Türkiye’de havza çalışmaları yapılması fikri doğmuş, Türkiye 26 havzaya ayrılarak sulamada ve enerjide nasıl faydalanılacağına dair çalışmalar yapılmıştır.

4. Ziraat Odaları: Tarım sektörünün her anlamda genel menfaatlerine uygun olarak gelişmesine, devletin plan ve programlarının gerçekleştirilmesine yardımcı olmak, çiftçilerin ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, tarımda iş, meslek disiplini ve ahlâkını korumak, çiftçilerin hem birbirleriyle hem de halk ile ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni sağlamak amacıyla kurulmuştur.

5. T.C. Ziraat Bankası: Üreticinin araç-gereç, ilaç, tohum vb. giderlerini karşılamak, ihtiyaç duydukları krediyi uygun koşullarda sağlamak amacıyla kurulmuştur.

Tarımın Türkiye Ekonomisindeki Yeri

• Ülkemizde tarımda çalışan nüfus oranı 1940 yıllarında %80 iken günümüzde %50’nin altına düşmüştür. Gelişmiş ülkelerde bu oran %5-20 arasındadır. Bu durum Türkiye’de tarımdan geçimini sağlayan nüfusun, gelişmiş ülkelere göre çok fazla olduğunu gösterir.

• Milli gelirin yaklaşık %16’sını tarım gelirleri oluşturmaktadır.

• Tarım ürünleri birçok sanayi koluna ham madde sağlamaktadır.

• Tarımsal ürünler iç ve dış ticarete önemli yer tutmaktadır (pamuk, fındık, üzüm, vb.).

• Tarımın Türkiye ekonomisine katkısı miktar olarak artmış, diğer sektörlerle göre payı (oranı) azalmıştır.

BAŞLICA TARIM ÜRÜNLERİMİZ

Ürün	Yetiştirme Şartları	En fazla Üretildiği Yer
Buğday	Karasal iklime uyum sağlar. Yetiştirme döneminde nem (su), olgunlaşma döneminde yaz kuraklığı ister.	İç Anadolu
Arpa	Buğdayın yetiştirme koşullarını ister. Fakat soğuğa karşı daha dayanıklıdır.	İç Anadolu ve Doğu Anadolu
Çavdar	Tahıllar içerisinde soğuğa en dayanıklı olanıdır.	İç Anadolu ve Doğu Anadolu
Mısır	Sıcaklık ve yağış isteği fazladır.	Akdeniz
Pirinç	Sıcaklık ve yağış isteği fazla olan bir üründür.	Marmara

Yurdumuzdaki Başlıca Sanayi (Endüstri) Bitkileri

Ürün	Yetiştirilme Şartları	En Fazla Üretildiği Bölge
Pamuk	Akdeniz iklimine uyum sağlamış bir üründür. Düşük sıcaklığa dayanıklı değildir. Yaz yağışı istemez.	Güneydoğu Anadolu
Tütün	Yetiştirme döneminde bol nem, yaz aylarında ise yüksek sıcaklık ister.	Ege
Çay	Her mevsim bol yağış isteyen bir üründür.	Karadeniz
Şeker pancarı	Her türlü iklime uyum sağlamış bir üründür. Soğuğa dayanıklıdır.	İç Anadolu
Ayçiçeği	Yetiştirme döneminde yağış, olgunlaşma döneminde sıcak bir iklim ister.	Marmara
Zeytin	Akdeniz iklimine has bir üründür. Kış ılıkliği ister.	Ege
Keten Kenevir	Karadeniz ikliminin görüldüğü yerlerde üretimi yapılır.	Karadeniz

Tarımda Verimi Etkileyen Faktörler

1. Sulama: Yağışın tarım için yeterli olmadığı bölgelerde yapılır.

♦ Ülkemizde yazlar sıcak ve kurak geçtiğinden, tarımda alınması gereken en önemli tedbirdir.

NOT

GAP, su sıkıntısı çeken Güneydoğu Anadolu'nun tarımda ürün çeşidini artırmasını sağlamıştır.

♦ Sulamayı yaygınlaştırmak için baraj sayısı artırılmalıdır.

♦ Sulamaya en az Karadeniz, en fazla Güneydoğu Anadolu'da ihtiyaç vardır.

♦ Sulanabilen alanların sayısı artınca, tarımsal faaliyetler iklime bağlı olmaktan çıkmış, ürün çeşitliliği artmıştır.

♦ Sulama ile nadas uygulaması azaltılmıştır.

NOT

Nadas, su sıkıntısı çekilen bölgelerde toprağı bir yıl boş bırakıp toprağın su ve mineral bakımından zenginleşmesini sağlamaktır. Bir yıl boyunca toprağı hiçbir şey ekilmez. En çok İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'da uygulanır.

2. Gübreleme: Sulamadan sonra en önemli faktördür.

♦ Toprağı verilen gübre, doğal ve yapay olmak üzere iki çeşittir. Doğal gübre; hayvan gübresi ve bitkilerin çürütülmesidir; yapay (kimyasal) gübre ise azotlu ve fosfatlı gübrelerdir.

♦ Gübreleme toprağın özelliğine göre yapılır.

3. İlaçlama: Hastalıklara, zararlı otlara, böceklerle karşı belirli zamanlarda yapılır.

♦ Bu konuda bilinçli hareket etmek gerekir. Yoksa ilaçlama, toprağın ve suyun kirlenmesine neden olabileceğı gibi insan sağlığına da zarar verebilir.

4. Tohum Islahı: En iyi verim için kaliteli tohum kullanmak gerekir. Bunun için Türkiye'de Tohum Islah İstasyonları ve Devlet Üretim Çiftlikleri kurulmuştur.

5. Makineleşme: Makine kullanımı ile toprak kısa sürede işlenip, ürün kısa zamanda toplanır.

♦ Makine, ayrıca maliyeti düşürmesi, tarımda daha geniş alanların kullanılmasını sağlaması açısından önemlidir.

♦ Ülkemizde yeryüzü şekilleri imkan vermediğı için her bölgede makineli tarım yapılamamaktadır. Örneğın; Doğı Karadeniz ve Doğı Anadolu çok engebeli olduğı için bu bölgelerde, tarımda makine kullanılamamaktadır.

6. Pazarlama: Çiftçinin ürettiğı malı uygun fiyata satabilmesi de önemli bir etkidir. Ayrıca ürünü bozulmadan tüketim merkezlerine ulaştırmak gerekir.

Türkiye’de Toprağı Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörler

Toprak Kayması (Heyelân)

♦ Toprak kütlelerinin bir yamaç boyunca koparak yer değiştirmesine **heyelân** denir.

♦ Yağış, eğim ve zemin yapısı heyelânı etkileyen faktörlerdir. Ayrıca insanların yol, tünel, baraj, köprü gibi inşaat çalışmalarında yamaç dengesini bozmaları da heyelânın artmasına neden olmaktadır.

♦ Ülkemizde eğimin fazla ve yağışların bol olduğu Karadeniz Bölgesi’nde heyelânlar daha sık görülür.

♦ Kar erimelerinin olduğu ilkbahar mevsiminde heyelâna daha çok rastlanır. Çünkü toprak suyla doyun hale gelir ve daha çabuk kayar.

Toprak Aşındırması (Erozyon)

♦ Rüzgar ya da sel sularının, toprağın en verimli olan üst kısmını aşındırarak taşımasına **erozyon** denir. Bu olayın sonucunda arazi giderek çölleşir.

Ülkemizde Erozyonun Ortaya Çıkardığı Sonuçlar:

- ♦ Tarım arazilerinin verimi düşer.
- ♦ Çölleşme hızlanır.
- ♦ Baraj tabanları dolar bu da hem suyun çamurlaşmasına neden olur, hem de barajın su toplama kapasitesini azaltır.
- ♦ Bitki türlerinin yok olmasına neden olur.

Erozyonda Toprak Kaybını Azaltmak İçin Yapılması Gerekenler:

- ♦ Boş arazileri ağaçlandırmak
- ♦ Toprağı nadasa bırakmamak
- ♦ Hızlı akan akarsuların akışını barajlarla kontrol altına almak
- ♦ Araziyi eğime dik olarak sürmek
- ♦ Orman yangını, aşırı otlatma gibi durumlara karşı tedbir almak
- ♦ Taraçalandırma (basamaklandırma) yapmak
- ♦ İnsanları bu konuda bilinçlendirmek

NOT

Türkiye’de erozyonun en az görüldüğü bölge Karadeniz’dir. Sebebi, bitki örtüsünün gür olmasıdır. Ama İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu gibi bitki örtüsü cılız olan bölgelerimizde erozyon fazladır.

TOPRAK YÖNETİMİ

■ Anadolu Selçukluları’nda topraklar devlet malı olarak kabul edilir ve “Miri Arazi” olarak adlandırılırdı. Miri arazi, dörde ayrılırdı.

1-Has Arazi: Gelirleri en yüksek olan, Sultan ve ailesine verilen topraklardır.

2-İkta Arazi: Hizmet karşılığı verilen topraklardır.

İkta sisteminin sağladığı faydalar;

- Merkez ordusu güçlenmiştir.
- İkta topraklarındaki üretim denetim altına alınmıştır.
- Devletin önemli giderleri karşılanmıştır

3-Mülk Arazi: Görevlerinde başarı gösteren devlet adamına verilirdi. Sahibi ister satabilir isterse miras bırakabilirdi.

4-Vakıf Arazi: Gelirleri sosyal kurumların giderleri için ayrılan topraklardır. Bu tür arazilerden devlet, vergi almazdı.

OSMANLIDA TOPRAK YÖNETİMİ

Osmanlı Devleti’nde topraklar; Miri topraklar, Mülk topraklar ve Vakıf topraklar olmak üzere başlıca üç bölüme ayrılırdı.

A-Miri Topraklar:

Fetih yolu ile devlet mülkiyetine geçen arazilerdir. Fethedilen topraklar Nişancı tarafından devlet malı olarak kaydedilirdi. Bu topraklar ekilmek şartı ile yine eski sahiplerine bırakılırdı. Bu araziler devlete ait olduğu için devredilemez, satılamaz idi. Miri toprakların başlıcaları şunlardır:

1-Dirlik Arazi: Devlet, bu toprakları vergi gelirine göre kısımlara ayırır ve hizmet karşılığı olarak devlet memurlarına verirdi. Dirlik sahipleri aldıkları bu toprak karşılığı devlete asker (Tımarlı Sipahi) yetiştirirlerdi.

Dirlik arazi gelirlerinin büyüklüğüne göre üçe ayrılırdı:

• **Has:**Yıllık geliri 100 bin akçe ve üzerindeki topraklardır. Hanedan mensuplarına, Divan üyelerine, beylerbeylerine verilirdi.

● **Zeamet:**Yıllık geliri 20-100 bin arasında olan topraklardır. Kadı, subaşı gibi orta dereceli memurlara verilir.

● **Tımar:**Yıllık geliri 3-20 bin akçe arasında olan topraklardır. Genellikle savaşlarda yararlılık gösterenlere verilir.

2-Mukataa Arazi: Gelirleri doğrudan doğruya hazineye aktarılan arazilerdir.

3-Ocaklık Arazi: Gelirleri kale muhafızlarına ve tersane giderlerine ayrılan sınır boylarındaki arazilerdir.

4-Yurtluk Arazi: Gelirleri, sınırları korumak amacıyla Türkmen boylarına verilen sınır arazileridir.

5-Paşmaklık Arazi: Gelirleri padişah kızlarına ve ailelerine bırakılan topraklardı.

B- Mülk Topraklar

Padişah tarafından üstün hizmetler karşılığında kişilere özel olarak verilen arazilerdir. Bu arazi sahipleri toprağı istedikleri gibi kullanabilirlerdi. Satabilir, devredebilir veya miras bırakabilirdi.

C-Vakıf Topraklar

Gelirleri cami, medrese, hastane, aşevi gibi işlere harcanan topraklardır. Bu tür topraklardan devlet vergi almazdı.

TIMAR SİSTEMİ

Osmanlı Devleti'nde tarımsal faaliyetler devletin kontrolündedir. Yani toprak devlete aittir. Devlet mülkiyetinde olan bu topraklara miri arazi denilmektedir. Miri araziler devlet kademelerindeki görevlerine göre devlet hizmetindeki görevlilere dağıtılır. **Toprağı işleyen çiftçi vergiyi devlete değil, devlet adına maaş karşılığı olarak o toprağın başındaki memura verirdi. Bu memura sipahi, bu sisteme de tımar sistemi denirdi.** Bu sistem, Selçuklu toprak düzeni olan "askeri ikta" sistemini esas almıştır. Ikta sistemi Hz. Ömer zamanında, istila sonucu sahipsiz kalan toprakların devlete vergilerinin ödenmesi şartı ile şahıslara verilmesi yöntemi ile başlamıştır.

Bu sistemde sipahi toprağın sahibi değil, devlet tarafından bu toprağı devlet adına temsil eden kişidir. Kendisine böyle imkan tanınan kişi (sipahi, tımar sahibi) buna karşılık bazı görevlerle sorumlu tutulmaktaydı. Sadece, tımar bölgesinin içinde meydana gelen olaylara toprak sahibi sıfatıyla müdahalede bulunamazdı.

UYARI

Yukarıdaki ifadelerden anlaşılacağı gibi tımar sistemi, Osmanlılardan önceki Müslüman devletlerde de uygulanmaktaydı. Osmanlılar bu sistemi örnek almışlardır. Sizce devletlerin toprak politikasının asırlarca böyle bir sistemle yürütülmesinin sebepleri neler olabilir?

Tımar Sisteminin Sağladığı Yararlar;

- ✓ Tarımsal üretimde süreklilik sağlanmıştır.
- ✓ Tarımsal faaliyetler denetim altına alınmıştır.
- ✓ Eyalet askerleri yetiştirilerek savaşa her zaman hazır olan bir ordu bulundurulmuştur.
- ✓ Tımar sistemi uygulanan yerlerde vergi toplama yükünden devlet kurtulmuştur.

- ✓ Hazinesinin yükü hafiflemiştir.
- ✓ Devlet arazilerinin daha verimli kullanılması sağlanmış, askeri masraflar azaltılarak devlet gelirleri artırılmıştır.

Tahrir defterleri; Osmanlıların tımar sistemini uyguladıkları yerlerde, vergi veren kişilere ait çeşitli bilgileri, bunların yaşadıkları yerlerden toplanması beklenen vergileri, bu vergilerin hangi kişi ya da kurumların sorumluluğunda olduğunu tespit eden resmi belgeler olarak bilinmektedir.

Tımar sisteminde yaşanan bozulmalar üzerine ilk olarak 1703'te Girit Adası'nda uygulamadan kaldırılmış ve maaşlı memurluk sistemine geçilmiştir. 1812'den itibaren boş bırakılan topraklar kiraya verilmemiş ve 1839 Tanzimat Fermanı ile Tımar sistemi tamamen uygulamadan kaldırılmıştır.

2. DEVLETLER NASIL GELİŞİR?

Devletlerin gelişiminde sahip oldukları kaynaklar kadar dünya üzerinde nerede bulundukları da önemlidir.

Türkiye, Asya'yı Avrupa'ya bağlayan önemli kara ve deniz yolları üzerinde olması ile işlek ulaşım yollarına sahiptir. Bu elverişli konumu sayesinde ülkemize sanayiden sonra en fazla gelir sağlayan sektör ticaret olmuştur.

Ticarette pazara yakın olmak her zaman önemli olmuştur. Eski Çağ'dan günümüze kadar birçok uygarlık, ticaretin canlı olduğu, malların pazarlara ulaştırıldığı yolları ele geçirmek istemiştir. Bunun için birbirleriyle mücadele etmişlerdir.

Günümüzde yurdumuzun sahip olduğu boğazlar nasıl önemli ise geçmişte de ticaretin kalbinin attığı Kral Yolu, Baharat Yolu ve İpek Yolu önemli olmuştur.

Kral Yolu

- ✦ M.Ö. 5. yy.da yapılmış olan eski bir yoldur.
- ✦ Batıda Sardes'ten (İzmir) başlar, Anadolu'dan geçerek Irak'ın Bağdat şehrine ulaşır.
- ✦ Bu yol sayesinde Mezopotamya ile (Fırat-Dicle nehirleri arası) sadece ticari ilişkiler değil siyasi ve kültürel ilişkiler de gelişmiştir.
- ✦ Bu yolu, o dönemde Anadolu'da yaşayan Lidyalılar yapmıştır.
- ✦ Ticaretle uğraşan Lidyalılar bu sayede ekonomilerini geliştirmiş diğer uygarlıklara göre sanat, bilim ve teknolojide ileri gitmişlerdir.
- ✦ Asya kıtasından satılmak için pazarlara getirilen mallar, Kral Yolu ile Ege Denizi'ne ulaşır, oradan da Akdeniz üzerinden Avrupa limanlarına taşınırdı.

NOT

Biz bu bilgileri Yunanlı tarihçi Herodot'un (M.Ö. 5. yy'da yaşamış) "**Herodot Tarihi**" adlı eserinden öğrenmekteyiz. Kendisi tarihin babası olarak bilinmektedir. Buraları gezmiş ve gezerken gördüğü yerler hakkında bilgi toplamıştır.

İpek ve Baharat Yolu

- Baharat Yolu, eski çağlarda Uzak Doğu'yu Batı'ya bağlayan ticaret yollarından biridir. Baharat, günümüzden çok önce Asya ülkelerinde kullanılıyordu.
- ✦ O dönemde Avrupalıların lüks tüketim malları arasındaydı.
  - ✦ Baharat, Doğu'dan Avrupa'ya iki yolla gelirdi. Bunlardan biri Orta Asya üzerinden geçen İpek Yolu; Çin'den başlayıp, Hazar Denizi'ne oradan da Karadeniz ve Akdeniz limanlarına ulaşıyordu.
  - ✦ İpek Yolu kervanlarının ipekten sonra en değerli malları, değeri ağırlığınca ölçülebilen ve "Beyaz Altın" olarak da bilinen porselenlerdi.
  - ✦ Baharat Yolu ise; Hindistan'dan başlayarak Kızıldeniz'e ve Basra Körfezi'ne gelen deniz yoluuydu. Bu kıyılardaki limanlardan boşaltılan baharat, kara yoluyla Mısır'da İskenderiye'ye ve Karadeniz'e ulaştırılırdı. Sonra yine deniz yolu ile Avrupa'ya taşınırdı. Yavuz Sultan Selim Mısır'ı fethedince bu ticaret yolu Osmanlı Devleti'ne geçmiştir.
  - ✦ Porselen, ipek, baharat gibi değerli malların taşındığı bu ticaret yolları Osmanlılar ve Venediklilerin elindeydi. Kervanlarla kara yolu ile limanlara ulaşan yollara Osmanlı Devleti hakimdi. Limanlardan gemilere yüklenip Avrupa'ya ulaşınca kadar da bu ticarete Venedikliler hakim olmuştu.

NOT

Bu canlı ticari ortamda insanların yolculuk esnasında konaklamaları için kervansaraylar yapılmıştır. Zengin taş süslemeleri, gelişmiş mekan tasarımlarıyla kervansaraylar, seyahat ve ticareti güven altına almış; sosyal dayanışmayı amaç edinmiş, içinde her türlü hizmete cevap verebilecek nalbant, araba ve koşum takımı onarcıları, doktor, veteriner, hamam bulundurmıştır.

- ✦ Avrupalılar satın aldıkları bu malları daha ucuza temin edebilmek için 15. yy.da Osmanlı Devleti'nin ve Venedik'in bu gücünü kırmak amacıyla yeni yollar arayışına girdiler. Bu arayışlar da Coğrafi Keşifler'i başlattı.

Ticaret yolları ülkelere neler kazandırmıştır?

- ✓ Ülkeler ticareti yapılan mal üzerinden vergi alarak gelir elde etmişlerdir.
- ✓ Ticaret yolu üzerinde faaliyet gösteren tüccarlar mal alıp satarak ülkede ticareti canlandırmışlardır.
- ✓ Ticaret yolu ile pazarlama fırsatı bulunan mallar üretilmiş ve ülkede üretim teşvik edilmiştir.
- ✓ Tüccarlar vasıtasıyla farklı kültür ve uygarlıkların etkileşimi gerçekleşmiştir.
- ✓ Ülkelerin jeopolitik ve stratejik önemlerinin artması sağlanmıştır.

3. KAS GÜCÜNDEN MAKİNE GÜCÜNE GEÇİŞ

✦ Ham maddelerin fabrikalarda işlenerek kullanılır hale getirilmesine **sanayi** denir.

✦ Sanayi İnkılâbı 18. yy.ın sonlarına doğru üretimde insan ve hayvan gücünden, makine gücüne geçişle başlamıştır.

✦ Coğrafi Keşifler sonucunda oluşan sermaye birikimi Sanayi İnkılâbı'na zemin hazırlamıştır.

Sanayi İnkılâbı Zaman Çizelgesi

1733	John Kay (Con Kay) dokuma işlemini makineleştirdi.
1765	James Watt, (Ceymis Vat) buhar motorunu icat etti.
1771	Richard Arkwright, (Rıçırd Arkrayt) suyla çalışan iplik eğirme makinesini icat etti.
1781	Buhar makinesi ilk defa Avrupa'da kullanıldı.

1790	İlk demir tekneli gemi suya indirildi.
1804	Raylar üzerinde ilerleyen ilk buharlı lokomotif yapıldı.
1825	İngiltere'de ilk buharlı tren yolu açıldı.
1828	İlk modern maden eritme ocağı faaliyete geçti.

1849	Ruhr'da ilk defa kok kömüründen demir elde edildi.
1855	Krupp tarafından Bassemer çelik yöntemi geliştirildi.
1885	Benz, ilk petrollü arabayı geliştirdi.
1890	Floransa'da ilk elektrikli tramvay icat edildi.

Sanayi İnkılabının Sonuçları

1. Üretimde insan ve hayvan gücünün yerini makine gücü alarak, seri üretime geçildi.
2. Üretimde yaşanan artış, hammadde ve Pazar arayışını hızlandırdı. Sömürgecilik arttı. Ülkeler arası rekabet arttı.
3. Büyük fabrikalar kuruldu ve yeni bir sosyal sınıf olan işçi sınıfı oluştu. İşçilerin haklarını korumak için ilk kez sendikalar kuruldu.
4. Tarımda makineleşme, köyden kente göçü başlattı.
5. Kentleşme hızlandı. Dünyanın ilk gecekonduları meydana geldi.
6. Başta demiryolu olmak üzere ulaşım gelişti. Yeni limanlar ve yollar inşa edildi.
7. İnsanların refah seviyesi arttı, insan ömrü uzadı ve nüfus arttı.
8. İlk kez çevre sorunları ortaya çıktı, doğal kaynakla hızla tüketilmeye başlandı.
9. Sosyalizm ve Liberalizm gibi düşünce akımları ortaya çıktı.

4. HİÇ BİTMİYEN DESTEK (VAKIFLAR)

Bir hizmetin sürüp gidebilmesi için, kişilerin kendi istekleriyle bağışladıkları para ve mülklere "**vakıf**" denir.

✦ Eserlerin sağlıklı bir şekilde geleceğe kalabilmesi, korunmalarına bağlıdır. Geçmişin geleceğe taşınması ve yaşatılması vakıfların görevleri arasındadır.

✦ İnsanlar arasında sosyal dayanışmayı sağlamak, yardımlaşmak, birbirine destek olmak, acı ve mutlu günleri paylaşmak, sevgi ve saygı tohumlarını atabilmek için fertler arasındaki ilişkilerin iyi olması gerekir.

✦ Vakfın tarihçesi çok eskilere dayanır. Dinimiz yardımlaşmayı ve ihtiyacı olanlara destek olmayı dinin temeli saymıştır. Vakıflar Osmanlılar zamanında daha da yaygınlaşmıştır. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra da etkinliğini aynı ölçüde sürdürmüştür. Haziran 1935'te çıkan bir kanunla "**Vakıflar Genel Müdürlüğü**" kurulmuştur.

Vakıfların Toplumsal Yaşamdaki Hizmetleri

- Dini hizmetler
- Sağlık hizmetleri
- Eğitim ve öğretim hizmetleri
- Aş evi hizmetleri
- Sosyal hizmetler
- Sanat ve kültür hizmetleri
- Para yatırımı
- Milli savunma hizmetleri
- İktisadi hizmetler
- Ulaştırma hizmetleri
- Spor hizmetleri

◆ İnsanlardaki yardım duygusunu geliştirmek, dayanışmanın önemini anlatmak ve insanların gönül zenginliğine ulaşmasına yardımcı olmak amacıyla 1985 yılından beri 3-9 Aralık tarihleri arasında “**Vakıf Haftası**” kutlanmaktadır.

NOT

2006 yılı “Vakıf Medeniyeti” yılı ilan edilmesi nedeniyle daha büyük bir coşku ile kutlanmıştır.

◆ Türk toplumunda vakıfların çok eski bir geçmişi vardır. Eskiden bağışlanan hanlar, hamamlar, köprüler, çeşmeler, okullar, camiler buna örnek olarak verilebilir. Geçmişin gelecekte yaşatılması da vakıfların görevleri arasındadır. Bütün bu eserler **Vakıflar Genel Müdürlüğü** tarafından onarılır, kiraya verilir, gelirleri toplanır. Toplanan bu gelirler eserlerin korunması, kimsesizlere yardım ve çalışanların maaş alacakları olarak harcanır.

◆ Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlı vakıf eserleri sayısı 7500 civarındadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü bu gelirler dışında devlet tarafından da desteklenir. Bunun için her yıl bütçeden belirli bir miktarda ödenek ayrılmaktadır.

◆ Vakıflara bağlı öğrenci yurtlarında, öğrencilerin barınma, yiyecek ve giyecek ihtiyaçları karşılık beklemeden sağlanır. Düşkünler ve yoksullar için aş evleri açılıp onların daha sağlıklı yaşamalarına katkıda bulunulur. Sağlık hizmetleri veren vakıflar da insanlara aynı hizmetleri sunarlar.

Vakıfların denetimi bağlı bulunduğu kadılara bırakılmıştır. Aynı zamanda İstanbul Kadısı tüm vakıfları denetleme yetkisine sahip olmuştur. Vakıfların yönetimi için 1826'da Evkaf Nezareti, 1924'te Başbakanlığa bağlı Vakıflar Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

5. NASIL EĞİTİM GÖRDÜLER?

◆ “**Ahi**” sözcüğü, Türkçe “**akı**” sözcüğünden gelir. Eli açıklık, cömertlik, yardımseverlik ve yiğitlik anlamlarına gelmektedir.

◆ **Ahilik**; 13. yy.da Anadolu'da belli kurallarla oluşturulan esnaf ve sanatkarlar birliğidir.

◆ Kurucusu **Ahi Evran**'dır. Azerbaycan'ın Hoy kasabasında doğmuş; Horasan ve Maverünnehir'de eğitim görerek daha sonra Anadolu'ya gelmiştir.

◆ Ahi teşkilatı; Anadolu Selçuklu Devleti zamanında ve Türklere has bir kuruluş olarak ortaya çıkmıştır.

◆ Devlet adamları dahi bu teşkilata girmeyi önemli saymışlardır. I. Gıyaseddin Keyhüsrev, I. İzzeddin Keykavus ve Alaaddin Keykubat gibi Anadolu Selçuklu sultanları bu teşkilata girmişlerdir. Böylece Ahilik Anadolu'da doğup, gelişerek yaygınlaşmıştır.

◆ Ahiler; ilk olarak 1235 yılında teşkilatlanmaya başlamıştır. Ahi Evran; toplumun mutluluk ve refahı için bütün sanat kollarının gerekli olduğunu savunmuştur. Bunun için her sanat kolunun teşvik ve korunması gerektiğini belirterek tüm sanat kollarının belli bir yere toplanmalarını ve orada sanatlarını yapmalarını sağlamıştır. Böylece şehirlerde her sanat kolu ile ilgili çarşılar kurulmuştur.

◆ Ahi Evran, ilk olarak Kayseri'ye yerleşmiş dolayısıyla ilk çarşı Kayseri'de kurulmuştur. O dönemdeki sanat kollarına; dericileri, bakırcıları, dokumacıları, örgücüler, debbağları, saraçları, simkeşleri örnek olarak verebiliriz. Ahi Evran'da debbağlık yapılmıştır.

NOT

1. Debbağ: Derinin kullanılır hale getirilmesi işine denir. İşleyen kişiye debbağ denir. İşlenen deri; ayakkabı, at koşum takımları, matara gibi çok çeşitli yerlerde kullanılırdı.

2. Saraçlık: Debbağlar tarafından işlenen derilerden bir kısmı ayakkabı, çizme, at koşumları, araba koşumlarında kullanılıyor demiştik. Bu derilerin eşyalara tatabik edilmesi işine de **"saraçlık"** denir Bu işin yapıldığı yere de **"saraçhane"** denir.

3. Simkeşlik: Gümüş ve altın tel çekme işine verilen addır. Bu işin, yapıldığı yere **"Simkeşhane"** denir. Bu gümüş ve altın teller; devlet adamlarının elbiselerinde, kılıç ve sancak örtülerinde, ipekli dokumalarda kullanılırdı.

Ahiliğin Topluma Katkıları

1. Ahiler, meslek dallarını bir okul gibi görmüş, bunların eğitim kurumu haline getirilerek disiplinli hale gelmesini sağlamışlardır.

2. Mesleki kültürü de geliştirip, güvenilir esnaflar yetiştirerek topluma kazandırmışlardır.

3. Ahiler arasında sevgi ve saygı bağları güçlüdür. Disiplin ve düzen anlayışları toplumda huzuru sağlamış, bu sayede devlette huzursuzluk yaşandığı dönemlerde şehirlerin yönetiminde ve savunmasında görev üstlenmişlerdir.

4. Gençlerin boş, işsiz kalmalarını önlemişlerdir.

5. Devletin en ücra köşelerinde dahi kurdukları zaviyeler ile zor durumda yolda kalan insanlara el uzatarak sosyal güvenlik, yardım, ulaşım ve konaklama gibi ihtiyaçlarını karşılamışlardır.

6. Misafirperverlik yönleri ile Anadolu'ya gelen yabancı seyyahları kendilerine hayran bırakmış; bu yönleriyle kültür ve medeniyet tarihi açısından da önemli bir teşkilat olmuşlardır.

7. Ürüne belli bir fiyat tespiti yaparak haksız rekabeti önlemişlerdir.

♦ Hile ile mal üretilmesinin önüne geçmişlerdir.

♦ Ahilikte çırak, kalfa ve usta sistemi vardır.

NOT

Ahilik teşkilatına daha sonra gayrimüslimler (Müslüman olmayan) de katılmış; böylece mesleki ve ticari dayanışmayı sağlayan bu teşkilat lonca adını almıştır.

Osmanlı Devleti'nde Eğitim Kurumlarını Tanıyalım

♦ Osmanlı Devleti'nde eğitim; medrese, enderun ve sıbyan mekteplerinde yapıldı.

1. Medrese

♦ Eğitimin temel kurumu medreselerdi.

Medrese: İlim ve kültür alanında çalışmaların yapıldığı yerdir.

Günümüz lise ve üniversite düzeyinde eğitim veren medreseler, "ders okunan yer" anlamına gelmektedir. Medreseler, gerek Selçuklularda gerekse Osmanlı Devleti'nde Türk-İslam kültürüyle yetişmiş nitelikli insan gücünün yetiştirildiği önemli eğitim kurumları

niteliği taşımışlardır. Medreselerin giderleri, vakıflar tarafından karşılanmıştır.

Medreselerde ders veren hocalara **"müderris"**, yardımcılarına **"müid"**, ders gören talebelere ise **"danişmend"** ve **suhte** denirdi. Medreselerde öğrenci olmak için yaş şartı aranmamıştır. Ancak öğrenci olabilmek isteyen adaylar, müderrisler tarafından yapılan sınavları geçmek zorunda kalmışlardır. 20'er kişilik sınıflarda öğrenim gören öğrenciler, zeka ve yeteneklerine göre sınıflandırılmışlardır.

Medreseler genellikle külliyeler içinde yer almıştır. Öğrenciler hamamda temizlenmişler, imarethanede (aşevi) yemek yemişler, câmii de ibadet edip medresede öğrenim faaliyetlerini devam ettirmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin ilk medresesi Orhan Bey tarafından İznik'te kurulmuştur. Baş müderrisi Davud -u Kayseri olmuştur. Medreselerde, İslam bilimleri ile mantık, tıp, fizik, kimya, matematik gibi pozitif bilimlerin bir arada okutulmuştur. Medreselerin yüksek bölümleri, ücretsiz ve yatılı olarak hizmet vermiştir. Bu bölümden yetişen öğrenciler Osmanlı Devleti'nde kadı, müderris ve idareci olarak çeşitli görevlere yükselmiştir.

Osmanlı'da bazı medreseler ve kuruluş yılları:

1330 - İznik Medresesi

1335 - Bursa Medresesi

1385 - Hüdavendigar Medresesi

1399 - Yıldırım Medresesi

1413 - Edirne Eski Camii

1471 - Fatih Medresesi

1557 - Süleymaniye Medresesi

Osmanlı Devleti döneminde 1331-1451 yılları arasında

82 adet medrese kurulmuştur.

Medreseler, Tanzimat Dönemi'nde yeni mesleki okulların açılması ile sadece din eğitimi verilen okullar haline gelmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında (3Mart 1924) medreseler tamamen ortadan kaldırılmıştır.

Enderun (Enderun'u Hümayun)

"Sarayın iç kısmı" anlamına gelen Enderun Osmanlı Devleti'nde II. Murat tarafından mülki ve askeri idareci yetiştirmek amacıyla ilk kez Edirne'de açılmıştır. Fatih Sultan Mehmet zamanında Enderun geliştirilmiş ve İstanbul'a taşınmıştır.

Enderun'da, devşirme sistemi ile alınan Hristiyan çocukları ile savaşlarda esir alınarak yetiştirilen gençler eğitim görmüşlerdir. Devşirme usulüne göre küçük yaşta Türk ailelerinin yanına verilen çocuklar, daha sonra Acemi oğlanlar ocağına alınmışlardır. Burada zekası ve yetenekleri ile dikkat çeken çocuklar, Enderun okuluna devam etmişlerdir. Enderun'da, 7-8 yıl süren eğitim-öğretim boyunca; beden eğitimi, saray ve sanat eğitimi ile teorik bilgiler öğretilmiştir. Derslerde öğretim uygulamalı (saray ve protokol hizmeti ok atma, hattatlık, spor, vb...) ve teorik (Türkçe, Arapça, Farsça, Edebiyat, Tarih, Cebir,Fen bilimleri, İslami bilgiler vb.) olarak iki kısımda verilmiştir.Enderun'da dersler, "koğuş" adı verilen yedi ayrı odada verilmiştir. Sırayla; "Büyük Oda, Küçük Oda,

Doğancı Koğuşu, Seferli Odası, Kiler, Hazine Odası,Has Oda" koğuşlarını gezen öğrenciler mezun olurlardı.

Osmanlı Devleti'nde Enderunlar çok sayıda; sadrazam, vezir, yüksek rütbeli asker ile birçok hattat, minyatür, şair ve müzisyen gibi sanatkar yetiştirmiştir

MESLEĞİMİ NASIL SEÇMELİYİM?

Meslek, insanların geçimlerini sağlamak amacıyla yaptıkları iştir. Meslek seçimi bireyin hayatındaki en önemli aşamalardan birini oluşturur. Çünkü bu seçim yapılacak işin yanında bireyin, arkadaş çevresini, çalışma ortamını, kazancını, toplumsal statüsünü de belirlemesidir. Bu doğrultuda seçilen mesleğin bireyin beklentilerine cevap vermesi ve verimli çalışması gerek kendisi gerekse toplumsal açıdan oldukça önemlidir. Meslek seçerken en çok yapılan yanlış bireylerin kendisini ve meslekleri yeterince tanımamaları, anne- baba, dede gibi aile büyüklerinin görüşlerini doğrudan kabul etmeleridir.

Bireylerin meslek seçimlerini kendilerinin yapması ve bu seçimi yaparken aşağıdaki sorulara cevap bulması oldukça önemlidir.

- Yapmaktan hoşlandığım ya da hoşlanmadığım şeyler nelerdir?
- Sürekli yapabileceğim işler hangileridir?
- Nasıl bir ortamda çalışmaktan hoşlanırım?
- Neleri yapabilirim?
- Bu mesleği yaparken mutlu olabilir miyim?
- Bu mesleğin kazancı benim beklentilerime cevap verir mi?
- Nasıl bir karaktere sahibim?
- Ne istiyorum?

Okullar, mesleklere uzanan çizgide önemli olan kurumlardır.Bireyi hayata hazırlayan, bilgi birikimini ve tecrübeleri bireylere aktaran, öğretmenler ve rehberlik servisleriyle yön gösteren bireylerin akılcı ve gerçekçi kararlar almasına katkı sağlar.

Genel Liseler

Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçları doğrultusunda,öğrencileri ortaöğretim seviyesinde, asgari genel kültüre sahip, toplumun sorunlarını tanıyan, ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunan insanlar olarak yetiştiren ve yükseköğretime öğrenci hazırlayan ilköğretim üzerine 4 yıl sürekli eğitim veren kurumlardır.

Meslek Liseleri

Türk Milli Eğitimi'nin amaçları doğrultusunda, ilköğretimi bitiren öğrencilerin devam edebileceği 4 yıllık eğitim sonunda meslek kazandıran, ülke ekonomisine katkı sağlayacak ara eleman yetiştiren kurumlarıdır.Öğrenciler öğrenim süreleri boyunca haftanın belirli günlerinde mesleki eğitimlerine yönelik kurum ve kuruluşlarda staj yaparlar.Ülkemizde tüm eğitim-öğretim kurumlarında zamanın değişen koşullarına göre yenilikler yapılmaktadır. Meslek okullarında da uygulanan programlar çağın gereklerine göre yenilenmektedir. Bazı meslekler başta teknolojik gelişmeler olmak üzere değişen koşullarda önemlerini kaybetmektedirler. Semercilik, kalaycılık, bakırcılık bunlar arasında sayılabilir.

Sosyal Bilgiler Öğretmeni ERDOĞAN ŞEN